

ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ

В статье рассматривается содержание понятия “готовности” к различным видам деятельности и в частности к творческой деятельности. Выявляются специфические особенности понятия “готовность” к творческой деятельности применительно к процессу музыкального обучения. Определяются структурные компоненты готовности к творческой деятельности учащихся. Излагаются сформированные признаки готовности под воздействием разработанной нами модели.

In clause the contents of concept of “readiness” to various kinds of activity and in particular to creative activity is considered (examined). The specific features of concept “readiness” of creative activity with reference to process of musical training come to light. The structural components of readiness to creative activity of the pupils are defined(determined). The generated

attributes of readiness under influence of the model, developed by us are stated.

Сучасний педагогічний процес передбачає пріоритетність творчого розвитку особистості, при цьому діяльність учня зумовлена змістом діяльності вченого чи митця. Зазначимо, що навчити творчості неможливо, але ж доцільно формувати готовність до творчої діяльності.

Розглядаючи поняття “готовність” ми виходили з того, що: формування особистості є становлення людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили особистості; розвиток особистості - це процес становлення та формування під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване виховання та навчання [7].

Слід зауважити, що можливо відрізнити зміст поняття “формування” та “розвиток” особистості. Суть відміни в першому випадку полягає в акценті на зовнішніх умовах, щодо впливу на особистість на основі внутрішніх особливостей.

В іншому випадку більш робиться акцент на поєднанні змісту умов впливу, їх цілепокладання, що зумовлене орієнтацією на внутрішній світ особистості. В обох випадках зміст педагогічних умов, вплив соціального середовища розглядається в контексті взаємодії зовнішніх та внутрішніх особливостей. Тому поняття “розвиток особистості” та “формування особистості” дуже близькі.

В нашому дослідженні ми використовуємо поняття формування в контексті готовності до творчої діяльності, тобто з позиції системного аналізу, коли творча діяльність учнів середніх музичних закладів розглядається як цілісний об’єкт дослідження.

При цьому увага надається не окремим її елементам, а тим взаємозв'язкам, які конструюють систему творчої діяльності, є її суттєвими характеристиками. Такою, за думкою Л.В.Кондрашової, “системоутворюючою характеристикою є готовність” [3]. В нашому випадку мова йдеться про учнів музичних класів.

Частка вітчизняних педагогів і психологів трактують готовність як особливий тривалий, чи короткочасний психічний стан. Так Н.Д.Левітов названі вище ознаки характеризує як “предстартовий стан” [5]. Стосовно учнів музичних класів предстартовий стан передбачає максимальну мобілізацію вольових якостей особистості, включення у дію механізмів емоційно-образних, асоціативних, миттєве уявлення первісного прогнозованого художнього образу.

М.А.Котик у поняття “готовність”, крім стійких рис особистості, включає і ситуативні фактори спеціальних завдань, стосовно яких формується готовність [4].

До якостей, що повинні характеризувати, особистість учня можливо, на нашу думку, доцільно віднести: свободу вибору художніх вчинків, дій, здатність впливу на іншу особистість, самостійність мислення, міць, сенс якої полягає в інтелекті, працездатності, витонченості почуттів, здатності до ризику.

Міць особистості затверджується суб'єктом, який зменшує вплив зовнішніх обставин, здатності поєднувати розум з почуттями, коли сенс буття полягає в розвитку власних здібностей [1].

В даній ситуації доцільно зауважити, що педагог може формувати готовність учнів в умовах забезпечення учням вільного вибору у вирішенні творчих завдань.

М.І.Дьяченко, Л.О.Кандибович, В.А.Пономаренко під готовністю розуміють “активно - діяльний стан особистості, що відбиває зміст завдання, яке поставлене, і умови майбутнього його виконання [2].

“Готовність містить у собі усвідомлення завдання, моделей, ймовірної поведінки, визначення оптимальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з майбутніми труднощами і необхідністю досягнення визначеного результату [2].

На нашу думку, модель, опис якої зроблено вище, в музичних класах, може мати наступні структурні ланки:

- здатність бачити стимул до творчої діяльності в процесі взаємодії з партнерами аналізувати його, відтворювати на основі його нові художні образи;
- прогнозувати, екстраполювати, та аналізувати схеми-блоки творчої діяльності щодо творіння, самовдосконалення виконавської майстерності, утворення нових технологій в досягненні поставленої мети;
- здатність поєднувати різні точки зору, що сприяє виходу за межі відомого;
- здатність захищати власну точку зору, порушувати стандарти мислення;
- вміння прогнозувати надзавдання на основі синтезу інтелектуальних якостей та фантазування.

Про доцільність формування готовності до творчої діяльності говорить і психолог К.К.Платонов. Готовність він розглядає як інтегральну якість особистості, початок формування якої лежить у підструктурі досвіду, і характеризується, в першу чергу знаннями, вміннями і навичками, без яких неможливе здійснення професійної діяльності [6].

На нашу думку, професійна діяльність пов'язана з творчою, тому можна сказати, що професійні знання, вміння, навички є лише складовою готовності, що зумовлена необхідністю децентралізації стандарту у всіх формах його прояву. Останнє пов'язане з особливостями обраного мислення та сферою безсвідомого і має відображення в таких

структурних ланках готовності учнів до творчої діяльності: здатність до встановлення асоціативних зв'язків; цілісного сприйняття художнього образу; розуміння протиріч не тільки з позиції естетичного підходу, але й з позиції соціально-психологічного розуміння суті, діалогу; засвоєння знань щодо закономірностей творчого процесу; досягнення стану свободи, що сприяє виникненню інтуїції.

Невипадково Л.В.Кондрашова підкреслює, що "готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості" і далі невірно розглядати її лише як "властивість" чи "ознаку" окремої особистості. "Готовність" – це концентрований показник суті діяльності особистості" [3].

Виходячи з викладеного можемо зауважити, що ядро готовності до творчої діяльності визначається механізмами психічних процесів, властивостями, що зумовлені появою настрою на власну самореалізацію, на насолоду (катарсис внаслідок осяяння) відтворення нового продукту творчості, індивідуального, неповторного образу.

Готовність до творчої діяльності - складне динамічне утворення, основою якого є потреба - мотиваційна сфера особистості щодо:

- фантазування та вирішення творчих надзавдань в контексті особистісно-орієнтованого навчання;
- здійснення художнього вчинку в межах суб'єктивної концепції учня в умовах її збагачення в спілкуванні з вчителем та іншими учнями в колективній діяльності.

Готовність учнів до творчої діяльності - це складне сполучення психічних особливостей, які становлять основу установки учня на розуміння функцій творчої діяльності, творчої позиції, оптимальних способів діяльності, співвідношення своїх можливостей з подоланням труднощів, які виникають при вирішенні творчих завдань та досягненні поставленої мети.

В той же час суть готовності учнів полягає не лише в психологічних якостях особистості, зумовлених специфікою музично-творчої діяльності. Готовність повинна базуватися на поєднанні суб'єктивних та об'єктивних факторів свідомості, що постійно має відображення у творчій діяльності та в якостях особистості.

Останнє допомагає визначити те, що поняття "готовність" включає в свій зміст інтегральні характеристики на основі поєднання інтелектуальних, емоційних, інтуїтивних, комунікативних, вольових характеристик особистості, зумовлених специфікою мови музики, та взаємодією з потребами, знаннями, вміннями і навичками.

У визначенні змісту структурних компонентів готовності до творчої діяльності учнів музичних шкіл поки ще не має чітких підходів. Можливо виділити загально-дидактичну концепцію М.І.Дяченка та Л.А.Кандибовича, яка включає в поняття "готовність" наступні компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий і оцінюючий.

В той же час Л.В.Кондрашова доповнює структуру готовності такими важливими для нашого дослідження компонентом як емоційний та пізнавальний [3].

В своєму дослідженні щодо формування готовності учнів до творчої діяльності ми знаходимося в руслі концепції Л.В.Кондрашової.

Ми користуємося розробленими нею структурними компонентами поняття "готовність" та робимо спробу конкретизувати їх зміст, що зумовлений специфікою навчання в музичних класах.

Так ми використовуємо:

а) мотиваційний компонент, який в нашому випадку повинен передбачати формування потреби особистості до вивчення універсальних підходів до вирішення творчих

завдань, оволодіння рефлексією, досягнення самотності, та пошуку творчого партнера на основі діалогу;

б) орієнтаційний компонент, що зумовлений потребою в самореалізації самовдосконаленні, збагаченні самосвідомості, та накопиченні емоційно-образного та духовного досвіду, в утворенні нового продукту творчості;

в) пізнавальне-операційний компонент, що базується на підвищенні рівня аналітико-синтетичної діяльності, забезпечує синтез конкретно-предметного, наочно-образного та словесно-логічного мислення; сприяє поставленій цілі за допомогою традиційних та нетрадиційних методів навчання, які використовуються в якості способів учбово-творчої діяльності в поєднанні з утворенням, трансляцією та корекцією суб'єктивних власних емоційних образів на основі взаємодії вчителя та учня [3].

г) емоційно-вольовий компонент, що забезпечує творчість учня на основі емоційно-особистісного навчання, коли здійснюється художній вчинок в аспекті власного творіння, інтеграція художнього образу музичного творіння в самосвідомість особистості, вирішення творчих завдань на основі системи відкритого типу, що поєднує відпрацьовані методи, способи вирішення поставленої мети з новими структурами психологічного, особистісного та світоглядного рівню;

д) психофізіологічний компонент - враховує природні особливості музики, що потребують розвитку музичних здібностей особистості (слух, пам'ять, ритм) що є передумовою творчої діяльності;

е) оцінюючий (самооцінка учнями продуктів власної творчості, художніх вчинків партнерів на основі творчого діалогу, визначення елементів новизни, прояву ризику у вирішенні творчих завдань).

Формування готовності учнів до творчої діяльності здійснювалося за допомогою розробленою нами моделі навчання, яка включає:

- передачу знань, вмінь та навичок, що здійснювалося в сумісній учбово-творчій діяльності на індивідуальних заняттях;
- активне діагностування рівнів сформованості учнів до творчої діяльності;
- введення узагальнених блоків знань, вмінь, навичок;
- акцентування уваги на формування мотиваційної сфери учнів музичних класів;
- оволодіння вміннями міжособистісного спілкування, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня;
- включення творчих завдань, що розкривали зміст творчої діяльності.

Проведена нами дослідно-експериментальна робота підтвердила ефективність виказаних нами припущень щодо змісту положень гіпотези та розробки обґрунтування змісту педагогічних умов впровадження нетрадиційних методів навчання, які дійсно сприяють формуванню готовності учнів до творчої діяльності, а саме:

- сформувалася мотиваційна сфера до творчої діяльності учнів в музичних класах;
- набув значення в розвитку творчої особистості учня орієнтаційний компонент, що сприяв вдосконаленню творчої діяльності;
- сформувався пізнавально-операційний компонент готовності учня, що сприяв підвищенню інтелектуального рівню та активізації їх аналітико-синтетичної діяльності;
- сформувався емоційно-вольовий компонент, що забезпечував творчість учня на основі емоційно-особистісного навчання, коли здійснювався акт власного творіння;

- поліпшився рівень розвитку музичних здібностей;
- сформувався оцінюючий компонент, пов'язаний з самооцінкою учнями продуктів власної творчості, дій партнерів в міжособистісному творчому спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вайнцвайг П. Десять заповідей творческой личности. Пер. с англ. Вступ. ст. В.С. Агеева. – М.: Прогресс. 1990.–192 с.
2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект. – Минск.: Университетское. 1985. – 206 с.
3. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – К.: Вища школа. 1987. – 53 с.
4. Котик М.А. Психология и безопасность. – Таллин.: Валгус. 1981. – 363 с.
5. Левитов Н.Д. О психических состояниях человека. - М.: Просвещение. 1964. – 334 с.
6. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука. 1985. – 256 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 1997. – С. 106-116.